

ETT SVERIGE I MINIATYR, ETT SVERIGE I SKRATTSPEGEL. SLYNGSTAD EVENTS SOM SENFOLKHEMSK SAMHÄLLSSATIR

Magdalena Żmuda-Trzebiatowska (Adam Mickiewicz-universitetet, Poznań)

Abstract

Romanen Slyngstad Events (2002) av Unni Drougge kan klassificeras som skröna, det vill säga uppdiktad, humoristisk berättelse som för det mesta ska underhålla. Parallellt innehåller boken en hel del samtidskritik. Åsabygden, ett fiktivt område i Skåne där handlingen är förlagd, drabbas av samma problem som det senmoderna svenska välfärdssamhället i stort och kan betraktas som ett Sverige i miniatyr. Genom att analysera romanens starka och uttrycksfulla karaktärer vill jag visa att romanen inte endast är en underhållande skröna utan den kan betraktas som en samhällssatir där de enskilda aktörerna representerar olika levnadssätt och värderingar, men framförallt olika svagheter och brister hos medborgare i välfärdsstaten. I vidare mening framstår Slyngstad Events också som en berättelse om ett Sverige som inte längre är ett lyckligt folkhem och ett mönsterland utan håller på att förvandlas till sin motsats, ett bisarrt monsterland, vilket jag utvecklar genom att tolka romanen mot bakgrund av de olika historiska berättelserna om folkhemmet.

Nyckelord

Satir, samhällssatir, Slyngstad Events, Unni Drougge, berättelser om folkhemmet.

Abstract

The novel Slyngstad Events (2002) by Unni Drougge can be classified as a tall tale, i.e. a fictional, humorous story that is mostly meant to entertain. At the same time, the book contains a great deal of contemporary criticism: Åsabygden, a fictional area in Skåne where the story is set, suffers from the same problems as the late-modern Swedish welfare society in general and can be regarded as a Sweden in miniature. By analysing the novel's strong and expressive characters, I want to show that the novel is not just an entertaining tale, but can be regarded as a social satire in which the individual actors represent different ways of life and values, but above all different weaknesses and shortcomings of citizens in the welfare state. In a broader sense, Slyngstad Events also appears as a story about a Sweden that is no longer a happy folkhem and a model country, but is being transformed into its opposite, a bizarre monster country, something I develop by interpreting the novel against the background of the various historical accounts of the Swedish folkhem.

Keywords

Satire, social satire, Slyngstad Events, Unni Drougge, narratives on the Swedish folkhem.

Unni Drougge (f. 1956) är en modern svensk roman- och novellförfattare, krönikör, bloggare och samhällsdebattör med utpräglat feministisk attityd. I sitt skapande utgår hon gärna från egna erfarenheter och självbiografiska drag kan identifieras i flera av hennes romaner (bl.a. *Jag, Jag, Jag!* från 1994 eller *Boven i mitt drama heter kärlek* från 2016). Drougge är känd för sin drastiska humor, sitt saftiga språk och sin förkärlek för kontroversiella ämnen.

Det som skiljer *Slyngstad Events* (2002) från merparten av Unni Drougges litterära produktion är att handlingen är förlagd till landsbygden, närmare bestämt till ett fiktivt område i sydvästra Skåne kallat för Åsabygden. Utmärkande för romanen är också att det saknas en huvudkaraktär: det är ett kollektiv människor med skilda ursprung, livserfarenheter och värderingar som skildras. Deras dagliga förhållanden ömsom visas i tredjepersonsperspektiv, ömsom kommenteras av jagberättaren som kan identifieras som Åsabygden i egen hög person. Några av karaktärer tar mer plats i historien och får då och då fungera som fokalisatorer i berättelsen medan andra förblir bakgrundsgestalter.¹

Jämfört med flera andra böcker av Drougge har *Slyngstad Events* knappast fått någon större uppmärksamhet och romanen har hittills inte blivit föremål för litteraturvetenskaplig forskning. Detta kan också bero på att den ofta klassificeras som skröna (Adlibris 2014)² och därmed avfärdas som populärlitteratur. I bokpresentationer och recensioner lockas läsaren först och främst med löften om god underhållning. ”Det är burleskt och skrikigt och skitigt och jag sugts lätt in i berättelsen” läser vi i en recension ur *Helsingborgs Dagblad* som citeras på pocketutgåvans omslag (Drougge 2003). Utan tvekan är *Slyngstad Events* en av de mest humoristiska av Drougges böcker och den vimlar av karaktärskomik, situationskomik och språkkomik. Samtidigt måste det påpekas att Drougge i sin roman anlägger ett ganska brett samhällskritiskt perspektiv. Det är det lilla lokalsamhället och dess egenheter som tycks stå i fokus för hennes intresse, men man inser så småningom att boken är en fallstudie om det svenska folkhemmet i dess slutskede. Mer eller mindre direkt befattar sig författaren också med globala frågor som miljöförstöring, främlingsfientlighet och organiserad kriminalitet.

Mitt syfte med den föreliggande artikeln är att föreslå en tolkning av romanen som en sen- eller postfolkhemsk samhällssatir. Med utgångspunkt i karikatyrartade karaktärer tittar jag på Åsabygden som en förvrängd spegelbild av det moderna svenska samhället. Det är ett Sverige som står på tröskel till det nya som skildras i boken, medan navelsträngen till det gamla inte har klippts. Jag tänker också visa att Drougge på ett satiriskt sätt har bearbetat och flätat in i boken vissa trådar som är tagna ur de berättelser om folkhemmet som under årens lopp har skapats av dess anhängare och kritiker, diskuterats inom forskningen och åberopats i offentliga debatter. Dessa berättelser är också en viktig del av svenskarnas mentala arv.

---

¹ Kompositionsmissigt skulle *Slyngstad Events* kunna jämföras med *Regnbågens tid* från år 1998 som också kan kallas för kollektivroman. Dessa två böcker tar också upp liknande teman: det är en lantlig idyll respektive en småstadsideyll i kris som skildras i dem.

² Förstådd som en underhållande berättelse med humoristiska överdrifter, osannolika inslag och en dos spänning kan skröna också karakteriseras med hjälp av den definition av *tall tale* som formulerats av Harold H. Kolb, Jr. och som åberopats av Henry B. Wonham (1994, 35): ”a story told as truth but heard as fiction, with the comic effect depending on the competent listener’s ability to perceive the difference”.

Den satiriska skriv- och läsarten

Termen satir kan syfta på en litterär genre som har varit känd sedan antiken. Den romerska verssatiren som skapades av Lucillus (180–120 f.Kr.) och utvecklades av Horatius (65–8 f. Kr.) och Juvenalis (60–130) hade länge tjänat som förebild för satirgenren i snäv bemärkelse men redan under renässansen och sedan under upplysningen började den satiriska uttrycksformen användas inom olika genrer och stilar. Idag tycks påståendet att ett litterärt verk inte behöver uppfylla några formella krav för att betraktas som satir dominera bland forskare. Det handlar snarare om en satirisk skrivart som kan tillämpas på såväl novell, roman, drama som dikt (Głowiński, Okopień-Sławińska, Sławiński 1986, 436). ”Satire is thus pre-generic. It is not a genre in itself but an exploiter of other genres”, konstaterar Charles A. Knight (2008, 4). Man kan också vända på perspektivet och tala om den satiriska läsarten som kräver att man känner igen eller identifierar författarens satiriska intention.

I boken *The Anatomy of Satire* föreslår Gilbert Highet (1972, 15ff) en uppsättning kriterier för att kunna klassificera ett litterärt verk som satir. Han utgår från att författaren själv kan använda benämningen ”satir” om sin skapelse eller presentera dess satiriska stamtavla (”a satiric pedigree”) genom att åberopa kända författarnamn och boktitlar som har varit inspiration till att skriva verket. Ett indirekt sätt att förankra ett verk i en satirisk tradition är att välja tema och metod som är kända från tidigare skrivna satirer. Mer direkt kan denna förankring ske genom att citera eller parafrasera textfragment skrivna av framstående satiriker. Läsaren kan å sin sida identifiera satiren i en text vars tema är konkret, aktuellt och ofta personligt. ”It deals with actual cases, mentions real people by name or describes them unmistakably (and often unflatteringly), talks of this moment and this city, and this special, very recent very fresh deposit of corruption whose stench is still in the satirist’s curling nostrils”, exemplifierar Highet (1972, 16). Satiren kännetecknas av det specifika ordförrådet, med både grova och komiska ord samt ett tydligt inslag av vardagligt och icke-litterärt språk. De typiska stilgrepp som används i en satirisk framställning är bland annat ironi, parodi, paradox, antites, antiklimax, hyperbol, litotes, karikatyr.

Som det sista och avgörande kriteriet nämner Highet (1972, 21) den speciella känslan som finns hos författaren och som hen försöker väcka hos läsarna. Forskaren kallar det för ”a blend of amusement and contempt” och förklarar att de två ingredienserna kan blandas i olika proportioner i verket. Att man blir både road och indignerad, att man skrattar och samtidigt känner avsmak gör satiren till ett kraftfullt vapen som kan riktas mot personer och sakförhållanden.

En kritisk inställning till den omgivande verkligheten som skaparen utvecklar och önskar förmedla i sitt verk framstår som satirens konstitutiva drag. ”Satire is always acutely conscious of the difference between what things are and what they ought to be”, påpekar Arthur Pollard (1970, 3) i sin numera klassiska studie om satirens egenart. Satirikern åtar sig uppgiften att demaskera missförhållanden, abnormiteter och defekter och göra till åtlöje allt som uppfattas som oacceptabelt och skadligt i ett samhälle. Detta offentliga förlöjligande kan jämföras med en sanktion som följer det negativa omdömet. Begreppet ”den satiriska sanktionen” används av de polska litteraturvetarna Głowiński,

Okopień-Sławińska och Sławiński (1985, 412) för att framhålla satirikerns och satirens roll i samhället. Den satiriska sanktionen väger inte lika tungt som den religiösa eller etiska sanktionen och den har ingen direkt verkan som den juridiska sanktionen, men den kan bli en mycket effektiv metod när det gäller att ifrågasätta auktoriteter, bestrida de rådande uppfattningarna eller sätta ett samhällsfenomen under debatt.

Satiren kan uppfattas som en form av didaktisk litteratur, men det skapas sällan några positiva mönster i satiriska verk utan tyngdpunkten ligger snarare på negering som ofta tar formen av en massiv attack. Samtidigt hänvisar alltid satiren indirekt till några ideal och värderingar som dess skapare bekänner sig till (Głowiński, Okopień-Sławińska, Sławiński 1985, 437). Det måste också påpekas att dagens satiriker allt oftare lämnar sin trygga position som utomstående betraktare och domare eller moraliska auktoriteter – de kan vara närvarande i berättelsen, självkritiska och pendla mellan identifikation och avståndstagande i sin skildring (Sidoruk 2018, 9).

Satiren förekommer i två huvudtyper: abstrakt och konkret. Den abstrakta satiren gisslar mänskliga brister och ovanor utan att dessa människor placeras i ett givet historiskt och samhälleligt sammanhang som kan påverka deras handlande. Den konkreta satiren som ofta har en stark politisk prägel är en reaktion på samtida händelser, satirens udd riktas mot verkliga personer och deras förehavanden (Głowiński, Okopień-Sławińska, Sławiński 1986, 439f; Pollard 1970, 3f). Det händer dock sällan att någon av de två typerna förekommer i sin rena form. Flera satirer har till exempel en konkret utgångspunkt men de mynnar ut i ett universellt budskap.

Det lilla samhället

Slyngstad Events har vissa drag av en bygdekrönika. I 21 kapitel som föregås av prologen och kompletteras med efterordet skildras livet i Åsabygden under sex månader, från skolavslutning till nyårsafton. Handlingen i boken startar kort efter det att bygdens karismatiske ledare Tryggve Slyngstad har försvunnit spårlöst. Född i Norge, växte han upp i den skånska provinsen. Han gjorde sedan en blixtnabb karriär inom medie- och IT-branschen i Stockholm och kom tillbaka med idéer om hur den rätt förfallna glesbygden kunde ställas på fötterna. Han behövde fem år för att genomföra sin ambitiösa plan och skapa ett modernt litet samhälle där det gamla och det nya samspelade harmoniskt. Det var ett samhälle som byggde på gemenskap och solidaritet men som också följde marknadsekonomiska principer. Isolerat från yttvärlden utgjorde det en trygg oas där det också fanns plats för svaga och utstötta, först och främst fyra flyktingflickor som smugglats in i Sverige av Tryggve.

Hans försvinnande innebär en negativ vändning: bygden håller på att gå ur kurs. Egenintresse vinner alltmer på bekostnad av allmännyttan. Trygghetskänslan är borta och de som bor i bygden konfronteras med en rad allvarliga problem. Till sist läcker bygdens alla hemligheter ut och den blir föremål för ett mediedrev. Tryggve kommer hem när katastrofen nått sin kulmen. Och han gör sitt bästa för att ställa allt till rätta. Tack vare sin enorma auktoritet och förmåga att leda folk samt omfattande bekantskaper lyckas han för andra gången: skandalerna ebbar ut eller tystas ner och Åsabygden förvandlas från ett avskräckande exempel till en förebild som andra kan se upp till.

Åsabygdens invånare är en brokig samling av infödingar och människor som av olika anledningar har flyttat till provinsen. Med hjälp av överdrift har Drougge skapat ett mycket uttrycksfullt persongalleri: hennes karaktärer förkroppsligar mänskliga ovanor och laster samtidigt som de är bärare av åsikter och värderingar och får representera olika grupper i samhället. Med hänvisning till James Phelans (1989, 2f) kategorier skulle vi kunna säga att den tematiska komponenten i karaktärernas gestaltning tycks dominera på bekostnad av den mimetiska.

Polisen Sören kallas för ”uniformerad ståduk” (Drougge 2003, 12) eftersom hans erotiska aptit tycks omöjlig att stilla. Ett annat drag som exponeras i gestaltningen av denna karaktär är maktbegär och så småningom maktfullkomlighet: efter Tryggves försvinnande försöker Sören att fortsätta hans verk. Den självsäkra polisen anser sig vara en garanti för Åsabygdens välgång, men i själva verket bidrar han till dess fall genom att blunda för olagliga praktiker som folk i trakten ägnar sig åt. Att han är avundsjuk på Tryggve och gärna vill vinna en lika stor auktoritet är en faktor som påverkar hans handlande.

Den grovt alkoholiserade journalisten Jalle verkar splittrad i sina försök att bistå makten och samtidigt göra en lysande karriär inom mediebranschen. Som Sörens ivriga medhjälpare presenterar han en förskönad version av verkligheten i lokaltidningen *Bygdenytt* men efter ett tag byter han sida och säljer bygdens hemligheter till de stora medierna.

Skvallerbytta och intrigmakare är ord som skulle kunna användas för att karakterisera Klas-Åke, ensamstående far till två barn och försäljare av begagnade bilar. Intill den stuga som han hyr finns en förgiftad göl, där hans grannar brukar dumpa allt de vill göra sig av med: döda djurkroppar, gammalt skräp, delar av nedmonterad amfetaminfabrik. Han är den som vet allt om alla och han använder sig av denna kunskap när han kör runt mellan tätorterna och gårdarna, hälsar på grannarna och framför sina elaka kommentarer på bred skånska. Det är han som hittar på träffande öknamn, sprider rykten och ibland hetsar folk mot varandra. Desillusionerad och cynisk har han tydliga drag av antihjälte. Hans vassa tunga gör att han väcker ambivalenta känslor, men han spelar en viktig roll för den inre sammanhållningen i bygden och den råa sanningen som han föredrar framför lögnen kan jämföras med en besk medicin.

Bygdens andra outsider är Börje ”Buse” Rosberg som har ett kriminellt förflutet och som återfaller i brott så fort tillfälle ges. Att han ägnar sig åt hembränneri uppfattas som förlåtligt, till och med acceptabelt för alla uppskattar hans julglögg. Så småningom går han dock över till amfetamintillverkning, vilket har allvarliga konsekvenser för samhället. Sin illegalt skaffade förmögenhet donerar han till Åsabygden och blir postumt hyllad som hjälte och välgörare – denna vändning är inte bara en av Drougges talrika överdrifter utan kan också uppfattas som ett slags upprättelse till mannen som hela livet levde i samhällets marginal.

Några av karaktärer i boken är starkt kontrasterade mot varandra vilket också är ett sätt att exponera deras negativa egenskaper. Det mest påtagliga exemplet är två bönder: Stor-Mårten och Arvid Trulsåker. Den förste har ambition att vara en modern lantbrukare. Han använder gärna nymodigheter, vare sig det handlar om datorisering eller genmodifiering, särskilt om detta innebar en större vinst för honom. ”Du kan ju fan inte få mjölk ur en ko

utan ett helt kärnkraftverk i ryggen”, ironiserar Börje (Drougge 2003, 167). Samtidigt är Stor-Mårten traktens största miljöbov. Hans girighet gör att han utnyttjar naturen respektlöst och förgiftar den genom att dumpa farligt avfall på olika platser i bygden. Hans raka motsats tycks vara Arvid Trulsåker, en bonde som verkar höra hemma i det Lortsverige som Lubbe Nordström skrev om i början av 1900-talet. Han är ohyfsad och grov i munnen, struntar i personlig hygien, missköter sin gård och sina kreatur och utnyttjar sin utvecklingsstörda piga sexuellt. Avsaknaden av miljöansvar är dock något som han har gemensamt med Stor-Mårten – avloppssystemet i hans hus är trasigt och döda grisar kan påträffas liggande på gödselstacken. ”Skit och jord hör ihop”, blir hans svar när någon kommenterar hans ovanor (Drougge 2003, 96). Arvid är den karaktär som tydligast illustrerar den pendling mellan skratt och avsmak som Highet anser vara karakteristisk för satiren.

Den tidigare nämnde polisen Sören ingår i det andra motsatsparet – han representerar den föråldrade synen på relationen mellan könen där mannen framstår som erövrare och kvinnan får finna sig i att vara det passiva objektet för hans ogenerade närmanden. I detta avseende är akademikern och grönavgåren Joel hans raka motsats. Joel förefaller vara en sentida inkarnation av den så kallade velourmannen och är helt underordnad sin dominerande maka, något som väcker åtlöje bland äkta karlar i bygden. Han är dessutom ganska naiv och oförmögen till att själv ta initiativ.

Joels fru, Moa som varit drivkraften bakom beslutet att lämna staden och flytta till landsbygden är fixerad vid ekologisk mat och genomsyrad av idén om att leva nära naturen. Hon eftersträvar en så jämn fördelning av föräldra- och hushållsplikter som möjligt och hunsar sin fogliga make. När Joel inser han att Moa inte är ”äkta” bryter han upp ur äktenskapet: ”Hon bara byter ut sina livsstilar. Som fodral”, konstaterar han (Drougge 2003, 175). Moa framstår som en karikatyr av den unga självcentrerade kvinnan som väljer och vrakar mellan olika roller och möjligheter och inte tar hänsyn till andra människor.

Visserligen kallar Klas-Åke Moa för ragata (Drougge 2003, 59), men i övrigt förefaller de kvinnliga karaktärerna i *Slyngstad Events* vara mer sympatiska än de manliga, kvinnorna visar också en större solidaritet i krissituationer. Drougge skonar dock inte sina medsystrar även om satirens udd inte är lika vass som när den riktas mot männen. Kvinnor i Åsabygden placerar hon på en skala från de minst till de mest emanciperade, vilket är en tydlig anspelning på jämställdhetsdebatten. Den pensionsmogna lärarinnan Inga-Lill framstår i detta sammanhang som en relik ur den gamla patriarkala tiden. Hon håller sega könsstereotyper vid liv då hon hävdar att flickorna alltid borde vara snälla och pojkarna har rätt till att vara bråkiga, hon tvekar inte heller för att favorisera de barn vars föräldrar har högre samhällsstatus och mobba dem som kommer ur ”sämre” familjer. Dessutom motverkar hon alla pedagogiska innovationer som hennes yngre kollega, Viveca, föreslår. Stina Trulsåker som är fru till Arvid omnämns bara vid några tillfällen som en ömklig och passiv varelse, helt underordnad sin man. Björg, Trygges mor, är äldst av de kvinnor som porträtteras, hon närmar sig åttio år. Från sin ungdom har hon bittra erfarenheter av att vara ensamstående mor och hon förstår behovet av att verka för ett mer jämställt samhälle. Trots detta väljer hon hålla låg profil eller till och med visa skepsis mot några feministiska demonstrationer. Hennes dotter Sisela är också den som föredrar att inte

sticka ut. Hon verkar stark och självständig men världen rasar för henne när hennes äktenskap tar slut.

På den radikala sidan finns däremot Björgs andra dotter, Sybil, Tryggves exfru Viveca och den tidigare nämnda Moa. De tre karaktärerna skulle kunna betraktas som feminismens förkämpar, men Drougge ställer dem inte på piedestal: som alla andra begär de också misstag och drabbas av konsekvenser av sitt handlande. Detta gäller framför allt Viveca vars självsäkra attityd gör att hon uppfattas som högfärdig samt Moa, som tycks utöva sin feminism på Joels bekostnad. Sybil kan beundras för sin kamp mot den själlösa sjuk-och hälsovården men hon ställer sig över lagen och verkar ibland för nitisk och kompromisslös.

Karaktärerna i *Slyngstad Events* förbinds med ett tätt och komplicerat nät av relationer som inte är direkt fientliga men inte vänskapliga heller. De har lärt sig att leva bredvid varandra och har utvecklat en speciell typ av gemenskap, där man vet allt om varandra men väljer att blunda för det som känns obekvämt. Gemensamt för dem är å ena sidan viljan att upprätthålla den märkvärdiga gemenskapen, å andra sidan – en utpräglat kritisk inställning till den värld som finns utanför bygdens gränser och som huvudsakligen består av statens institutioner och myndigheter. De uttrycker sitt missnöje, sin besvikelse och sitt bristande förtroende för de mönster och paketlösningar som levereras uppifrån och som de på förhand anser vara bristfälliga.

En institution man inte litat på är till exempel skolan – föräldrarna vill inte att deras barn deltar i specialundervisning eftersom detta uppfattas som stigmatiserande (Drougge 2003, 39). Helst undviker man också att komma i kontakt med sjukvården: sjuksköterskan Lena som bor i bygden hjälper vid lindrigare krämpor och ”barfotabarnmorskan” Sybil som saknar formell utbildning anlitas av blivande mödrar som inte vill föda sina barn på sjukhuset (Drougge 2003, 69). Svensk migrationspolitik är ett annat känsligt område: när en av flyktingflickorna blir avslöjad och omhändertagen oroar sig Björg över att hennes skyddsling har hamnat ”på en av landets illa skötta jouranläggningar för flyktingbarn” (Drougge 2003, 273). Åsabygdsborna brukar till och med utöva ett slags civil olydnad. Som exempel kan vi nämna hemlighetshållande om flyktingflickorna eller det faktum att en del mödrar som blivit förlösta av Sybil väljer att inte registrera sina barn. Till och med den lokala polisen Sörens ansträngningar att lösa alla problem (inklusive kriminalfall) internt utan att be om förstärkning kan betraktas som demonstration av skepsis mot polismyndigheten, fast det också är ett sätt att dölja sina egna och andras felsteg.

Samtidigt som åsabygdsborna tar avstånd från allt som kommer utifrån och vägrar att bli en del av ”systemet” förväntar de sig att staten tar ansvar för de akuta problem som de själva inte kan lösa. ”Ska inte vi som bor i Åsabygden kunna kräva rent vatten? Borde inte kommunen ge bidrag till alla som fått förgiftade brunnar istället för att låta sina socialråttor snoka i våra hem efter ungar utan kontrollstämpel?”, undrar Sybil på bygdestämman (Drougge 2003, 197). I den satiriska bilden av det lilla samhället som Drougge skapar spelar den här inkonsekvensen en mycket viktig roll. Människor som bor i Åsabygden anser sig vara bättre än resten av Sverige, de vägrar att inse att det lilla samhället som de skapat inte längre är någon idyll, de försöker rädda den spruckna gemenskapen genom att upprätthålla gamla berättelser och sätta stopp för de motberättelser som börjar spridas.

En berättelse om folkhemmet

Visionen om det gemensamma hemmet har i årtionden tjänat som den ideologiska ramen för den socialdemokratiska välfärdsstaten. Än idag förblir folkhemmet en av nyckeltermerna när man forskar om det moderna Sverige, den svenska politiken, det svenska samhället och den svenska mentaliteten. Folkhemmska spår återfinns också i litteraturen. Författarnas minnen om livet i folkhemmet kan användas som stoff för barndomsskildringar, men flera skönlitterära verk återspeglar också de berättelser om folkhemmet som skapats av andra offentliga aktörer: politiker, historiker och debattörer. Berättelserna eller deras fragment kan citeras, bearbetas eller utsättas för kritisk granskning i skönlitterära verk (Żmuda-Trzebiatowska, 2017).

Under nittioalet, som kom att kallas för ”debatternas decennium”, var folkhemmets framgångar och brister ett livligt diskuterat ämne. Idéhistorikern Conny Mithander (2000, 54ff) påpekar att två huvudberättelser om folkhemmet ställdes mot varandra då: Socialdemokraternas ljusa, utopiska berättelse om Sverige som mönsterlandet som hela världen ser upp till och dess dystopiska motsats, det vill säga oppositionens mörka berättelse om Sverige som monsterlandet, det vill säga ett samhällsprojekt som kollapsat. Båda fungerade som paraplybegrepp för en rad berättelser där olika aspekter av folkhemmet berömdes eller utsattes för kritik.

Berättelserna om folkhemmet kan dessutom delas i tre grupper och denna indelning framstår som mer nyanserad. Den första gruppen domineras av den socialdemokratiska framgångsberättelsen som handlar om Sveriges utveckling från ett fattigt, rentav efterblivet bondeland till en modern välfärdsstat (Berman 2006, 61ff; Wiklund 2006, 11ff). Den består av flera parallella trådar som kan utvecklas till separata berättelser: om arbetarklassen som folkhemmets byggare, om de lyckligt lottade svenskar som njuter av statens omsorg, om Sveriges självvalda isolation från den farliga omvärlden, om gemenskapen som sträcker sig över de gamla skiljelinjerna, om Sverige som ”det inkarnerade framsteget” (Ruth 1986, 547). Dessa berättelser hade skapats sedan 1930-talet i takt med att folkhemsprojektet sjösattes, de utvecklades under femtio- och sextioalet och de kan betraktas som ett viktigt inslag i den svenska identiteten. I den andra gruppen kan man placera motberättelser som skapades parallellt till socialdemokratiska berättelser av såväl den borgerliga oppositionen som folkhemsskeptiker på vänstersidan av den politiska scenen. Den tredje gruppen utgörs av postberättelser som växte fram på folkhemmets ruiner och som förmedlar ett brett spektrum av attityder och känslor: fördömande, avståndstagande, nostalgi, reformerings- eller restaureringsförslag (Żmuda-Trzebiatowska 2017, 54–73).

I Unni Drougges roman kan tydliga spår av dessa numera klassiska berättelser om folkhemmet identifieras. De förekommer dock knappast i sin ursprungliga form utan får en ny humoristisk och satirisk dimension. Författaren tycks framför allt anknyta till den socialdemokratiska huvudberättelsen om det moderna och lyckliga landet där alla trivs och gemensamt arbetar för det allmännas bästa. Det är också berättelsen om Sverige som den trygga oasen i den annars oroliga världen som åberopas parallellt med berättelsen om Sverige som förebild för andra länder. Drömmen om gemenskapen som delas av bokkaraktärer tycks också vara en del av den folkhemmska traditionen. Det massiva

mediala angreppet på Åsabygden som utpekats som ett avskräckande exempel har mycket gemensamt med den borgerliga oppositionens motberättelser och framför allt den dystra berättelsen om monsterlandet.

Drougges roman inleds som en saga: ”Det fanns vid den här tiden en man vid namn Tryggve Slingstad som kom att bli viktig för en liten befolkning vid havet på Skånes sydöstra sida” (Drougge 2003, 7). Redan i den första meningen introduceras den person som trots sin frånvaro under största delen av handlingen kan uppfattas som nyckelgestalt i berättelsen. Hela prologen där Åsabygden första pånyttfödelse skildras påminner om den grundarmyt som ingår i den socialdemokratiska huvudberättelsen. Grundarmytens nyckelfigur är Per Albin Hanson som i sitt kända tal från år 1928 målade en ljus bild av ett samhälle där alla arbetar för det gemensamma bästa och njuter av välfärden (Jfr Wiklund 2006, 16f). I Drougges bok presenteras Tryggve Slingstad inte bara som bygdens välgörare och en fadersgestalt utan han upphöjs till nästan gudomlig rang. Han lyckades med en nästan omöjlig uppgift: att blåsa liv i den annars slöa landsbygden, att smita alla med sin entusiasm och framtidsoptimism och få dem att tro på den gemensamma visionen om trygghet och välfärd. Detta gjorde han tack vare sin unika förmåga att omsätta idéer i handling. Den frånvarande Tryggve blir en ständig referenspunkt i bygdbornas samtal. ”Folk här snackar ju om honom som en stålman. (...) Han har ju blivit en legend. Inte en dag går utan att hans namn nämns”, konstaterar Joel (Drougge 2003, 171). ”Drevs han inte av hjälte­drömmar?” undrar Sisela, den enda som vågar uttrycka skepsis mot broderns motiv (Drougge 2003, 277).

Tryggves försvinnande blir en vattendelare: tiden före och efter det framstår som två skilda epoker i Åsabygdens liv. Sisela anser att Åsabygden inte var redo för de moderna förändringar som Tryggve startade: ”Visste folk verkligen vad dom deltog i? För det verkar ju som om dom hellre gjorde på sitt sätt när allt kom till kritan (...) Då struntade ju alla i projekten som han dragit igång. Frågan är om inte bygden hade mått bättre om han aldrig satt sin fot här” (Drougge 2003, 279). Björg har en annan åsikt: ”Skälet till att folk inte höll ångan uppe var väl att dom var vana vid att Tryggve höll i tömmarna. Och vad är det för konstigt med det? Skulle en kock plötsligt lämna köket, då skulle väl såsen skära sig rätt snabbt. Nån måste ha överblick” (Drougge 2003, 279). Och eftersom ingen visar sig tillräckligt duktig för att axla hans mantel och stoppa den negativa utvecklingen är Tryggve den enda som kan rädda Åsabygden för andra gången. När han väl kommit tillbaka förlåter han alla som ”syndat” mot bygden och får alla tvivlare att på nytt börja tro på den stora visionen. Än en gång visar det sig att han inte bara har en stor karisma utan också kan ta vara på andras förmågor och få dem att känna sig viktiga och nyttiga.

Tryggve har också varit ingenjören bakom bygdens inre sammanhållning. De fyra flyktingflickor, offer för människohandel, som han räddat under sin resa till Italien och placerat i Åsabygden var en gemensam hemlighet som alla enades kring. Efter Tryggves försvinnande blir den dolda antagonismen mellan bygdborna synlig, vilket kulminerar i att de riktar öppna anklagelser mot varandra. På en bygdestämma som sammankallats för att diskutera de aktuella problemen försöker Sören betona vikten av den inre solidariteten: ”Nu ska vi inte vara sånna, Klas-Åke. Vi måste hålla ihopa när drevet går” (Drougge 2003, 186). Och när Moas nye pojkvän, en nykomling i bygden, går till personangrepp

mot Arvid Trulsåker uppmanas han av Sören: ”Så gör vi inte här i Åsabygden förstår du!” (Drougge 2003, 197)

I den berättelse om gemenskapen som förmedlas i *Slyngstad Events* används också bilden av den lyckliga familjen vars medlemmar är alla som bor i Åsabygden. Denna föreställning som förenar den offentliga och den privata sfären har funnits i svenskarnas kollektiva medvetande sedan Per Albin Hansson höll sitt folkhemstal. Den aktualiseras mot slutet av boken då bygdens invånare uppvaktar Björg på 70-årsdagen och möter Tryggve som just kommit hem. (Drougge 2003, 302).

Övertygelsen om att den yttre världen (dvs. den svenska staten) är långt ifrån perfekt och utgör ett påtagligt hot för den lilla isolerade idyllen kan uppfattas som en tydlig hänvisning till myten om Sveriges privilegierade ställning bland världens länder och förebild för andra. Människor i Åsabygden hyser – som jag redan påpekat – en djup misstro mot myndigheter och institutioner. De försöker smita från plikter och kringgå obekväma lagar och i några fall gör de sig också skyldiga till allvarliga lagöverträdelser. Samtidigt utvecklar de sitt eget system av regler och sin egen moralkodex som de följer.

När Tryggves ansträngningar kröns med framgång och Åsabygden får tillbaka sitt goda rykte myntas och lanseras begreppet ”Åsabygdsmodellen” som bland annat omfattar innovativa lösningar som införs inom pedagogik, jämställdhetsarbete, miljövard och så vidare. En höjdpunkt i berömmelsevägen är ett teveprogram, där åsabygdsborna berättar om sina framgångar: ”I ett samhälle där miljögifter, våld, kriminalitet, droger, segregation och främlingsfientlighet är vardagsmat kan Åsabygdsmodellen låta som en utopi. Men Åsabygden finns. Mitt i den mörka verkligheten strålar ett hopp. Låt oss ta lärdom av det” (Drougge 2003, 362).

Den till synes idylliska slutbilden har dock också en tydlig satirisk underton. Efterordet till romanen börjar med en tidningsannons där Åsabygden presenteras som ”Nordens största upplevelsecentrum” (Drougge 2003, 365f) och vidare berättas det om alla spännande aktiviteter som besökare får boka och pröva på. Alla invånare i bygden är involverade i projektet, men det finns också några som förblir skeptiska mot utvecklingen: ”Det trodde man väl aldrig att Åsabygden skulle bli en hora”, anmärker Klas-Åkes gamle far. ”Om gölen torkar ihopa faller i alla fall sminket av”, svarar sonen ironiskt (Drougge 2003, 307). Det är fortfarande mycket som har gömts men som sjuder under ytan.

Om vi än en gång återkommer till karaktärerna i boken, kan vi konstatera att de också tilldelats bestämda roller när det gäller att konstruera och sprida berättelserna om Åsabygden. Tryggve är inte bara huvudpersonen i framgångsberättelsen utan också dess skapare. När han är borta försöker polisen Sören och journalisten Jalle hålla berättelsen vid liv. Deras positioner i samhället ger dem möjlighet att utöva kontroll samt invägga invånarna i falsk trygghet genom att leverera en förenklad, justerad bild av verkligheten. Båda två missbrukar den makt de fått.

De andra gestalterna deltar också i att upprätthålla eller ifrågasätta huvudberättelsen samt skapa olika parallella berättelser som kan kallas mot- eller postberättelser. Björg tycks vara en representant för nostalgiker som längtar tillbaka till gamla goda tider. De enstaka försök till kritisk utvärdering som hon då och då gör förefaller tämligen blygsamma. Hennes döttrar Sisela och Sybil är mycket mer kritiska och öppna för förändringarna. Medan den första representerar en mer realistisk hållning framstår den

andra snarare som idealist. Detta ser man tydligt när de formulerar sina omdömen om brodern och hans verk. Moa och Joel konfronterar sina rätt naiva föreställningar om Åsabygden som ett paradys på jorden med verkligheten och upplever en stor besvikelse. Så småningom smälter de dock in i gemenskapen och förvandlas till ivriga anhängare av Tryggves nya projekt.

Den person som spelar en nyckelroll när det gäller att avslöja sprickor i fasaden och skingra falska illusioner är utan tvekan Klas-Åke. Det är tack vare honom motberättelsen konstrueras och hans cynism blir ett slags motvikt till den falska optimismen. Han förblir dock lojal mot Åsabygden i motsats till nykomlingen Andy som usurperar sig rätten att sprida den dystopiska visionen. I likhet mot Jalle bryter Andy mot gemenskapens oskrivna lagar och allierar sig med de fientligt inställda medierna som gärna köper hans version av fakta. Andy blir den ende som inte blir förlåten utan han blir bokstavligen utslängd från Åsabygden av Sören och Joel (Drougge 2003, 334ff).

***

Att *Slyngstad Events* brukar klassificeras som skröna kan inte förundra med tanke på allt det osannolika och överdrivna som ryms i romanen: från en självlärd kemist som hittar på ett nytt, effektivt sätt att tillverka amfetamin och startar en narkotikafabrik i sin lada till genmodifierade, extra långa svin som blockerar vägen efter att de har släppts av en miljöaktivist. Det råder inte någon tvekan om att historien om Åsabygdens fall och återuppgång berättas för att underhålla läsaren som kan få sig ett gott skratt medan hen följer de udda karaktärernas förehavanden och fascineras av Drougges förmåga att fabulera. Att underhålla tycks dock knappast vara Drougges enda intention utan hon har med stor skicklighet även lyckats smuggla in några beska sanningar i berättelsen. Skränekonventionen som hon har valt visar sig således vara mycket lämplig för att åstadkomma den symbios av att roa och väcka avsmak som Highet anser vara karakteristisk för satiren.

Drougges roman kan vid första anblicken uppfattas som exempel på abstrakt satir eftersom de karaktärer som hon gestaltat kan associeras med några människotyper som kan påträffas i olika länder och kulturer. Deras laster: girighet, själviskhet, maktfullkomlighet, högmod, feghet med flera har redan gisslats i talrika litterära verk. Samtidigt måste man dock påpeka att några av Drougges satiriska poänger knappast skulle kunna förstås utan kännedom om den konkreta kontexten. Tryggves roll som bygdens välgörare är här ett tydligt exempel, liksom drömmen om samförstånd och gemenskap. Invånare i Åsabygden är starkt förankrade i det svenska samhället, deras liv påverkas av förändringar som sker i landet och deras motiv kan delvis förklaras genom att hänvisa till berättelser som har skapat det moderna Sverige – de roller som karaktärerna har tilldelats determineras också historiskt och kulturellt.

På detta ställe kan ett intressant perspektiv på satir, som ett genreöverskridande fenomen, som den polska litteraturvetaren Elżbieta Sidoruk föreslår, introduceras. Inspirerad av Paul Simpsons koncept uppfattar hon satiren som "en diskursiv praxis". Den satiriska texten blir en utmaning för läsaren eftersom den hänvisar till andra diskursiva händelser. Läsaren "hör" dem eka i texten och tvingas till att leta efter nya

synvinklar och perspektiv i tolkningen för att identifiera vem eller vad som satirens udd riktas mot (Sidoruk 2018, 77f). I *Slyngstad Events* är historiska berättelser om folkhemmet de diskursiva händelser som återopas. Dessa berättelser genomgår en kreativ transformation och får en humoristisk prägel men de kan fortfarande kännas igen, vilket gör *Slyngstad Events* till en satirisk skildring av ett postfolkhemskt Sverige som inte förmår eller som kanske vägrar att göra sig av med sitt folkhemiska arv.

Bibliografi

- Berman, Sheri. 2006. "The folkhem was a success story". I *The Swedish Success Story?* redigerad av Kurt Almqvist och Kay Glans, översatt av Paul Fisher, 61–66. Stockholm: Axel och Margaret Ax:son Johnson Foundation.
- Drougge, Unni. 2003. *Slyngstad Events*. Stockholm: Piratförlaget.
- Głowiński, Michał, Aleksandra Okopień-Sławińska och Janusz Sławiński. 1986. *Zarys teorii literatury*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Highet, Gilbert. 1972. *The Anatomy of Satire*. Princeton: Princeton University Press.
- Johansson, Lena M. "Kommentar av Lena M. Johansson/Ordhyllan". Adlibris. 11/07/2014. Hämtad den 20. september 2023.
<https://www.adlibris.com/se/bok/slyngstad-events-9789174370386>
- Knight, Charles A. 2008. *The Literature of Satire*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Mithander, Conny. 2002. "Från Mönsterland till Monsterland. Folkhemiska berättelser". I *Berättelser i förvandling – berättande i ett intermedialt och tvärvetenskapligt perspektiv*, redigerad av Åke Bergvall, Yvonne Leffer och Conny Mithander, 53–85. Karlstad: Karlstads universitet.
- Phelan, James. 1989. *Reading people, reading plots. Character, progression, and the interpretation of narrative*. Chicago och London: The University of Chicago Press.
- Pollard, Arthur. 1980. *Satire*. London och New York: Methuen.
- Ruth, Arne. 1995. "Det moderna Sveriges myter". I *Svenska krusbär. En historiebok om Sverige och svenskar*, redigerad av Björn Linnell och Mikael Löfgren, 544–571. Stockholm: Bonniers Alba.
- Sidoruk, Elżbieta. 2018. *Granice satyry*. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku.
- Wiklund, Martin. 2006. *I det modernas landskap. Historisk orientering och kritiska berättelser om det moderna Sverige mellan 1960 och 1990*. Stockholm och Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Wonham, Henry B. 1993. *Mark Twain and the Art of Tall Tale*, New York och Oxford: Oxford University Press.
- Żmuda-Trzebiatowska, Magdalena. 2017. *Folkhemmet – czyli wspólny, dobry dom – w szwedzkich narracjach literackich o dzieciństwie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Żmuda-Trzebiatowska, Magdalena. 2014. "Myten och dess arvtagare. Historiska och skönlitterära berättelser om folkhemmet". *Folia Scandinavica Posnaniensia*, 16.
<https://doi.org/10.1515/fsp-2015-0007>